
РЕЦЕНЗІЇ

РЕЦЕНЗІЯ
на монографічне дослідження
доцента кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидата юридичних наук
Ганни ОСТАПЕНКО

«ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ»*

Дискурс і дослідження принципів права є актуальним і важливим аспектом правової науки незалежно від стану її розвитку. До тих принципів права, що мають багаторічну історію свого становлення й застосовування і вважаються невід’ємними складовими правової системи, звертаються у своїх дослідженнях сучасники з метою виявлення нових аспектів, особливостей їх застосування, а законотворці спираються на них при розробці нових законопроектів. Водночас правова система як динамічна матерія розвивається і збагачується новими принципами права. Тож монографія Г. Остапенко на тему «Принцип правової визначеності: теоретико-прикладні засади» виконана на актуальну тему, що має важливе доктринальне й прикладне значення. Слід відзначити вчасний вихід публікації, яка порушує глибинні питання пошуку фундаментальних основ для майбутнього розвитку нормотворення і правозастосування, серед яких – принцип правової визначеності.

Обрання теми дослідження корелюється зі стратегічними цілями України щодо вступу до Європейського Союзу і заглиблює науковий дискурс на глибинний рівень зіставлення цілей і механізмів правового регулювання, що застосовуються в Україні та країнах ЄС. У межах обраної теми авторка співвідносить застосування принципу правової визначеності в Україні, переважно у правозастосовній практиці, та у країнах Європейського Союзу, стимулюючи узгодження ціннісних і стратегічних засад та проведення системної гармонізації українського та європейського законодавства. Для вирішення такого завдання авторка обрала послідовну й логічну структуру роботи, що представлена чотирма розділами.

Перший розділ має історико-філософський аспект і присвячений зародженню вчення про правову визначеність та зв’язку цього принципу з провідними філософськими ідеями у ретроспективному форматі. Сучасні підходи до застосування правової визначеності узагальнені наприкінці цього розділу у відповідну систему, що дало можливість розмежувати категорію «принцип правової визначеності» та «визначеність у праві». Термінологічна уніфікація, проведена у першому розділі роботи, стала підґрунтям для розкриття змісту принципу правової визначеності у другому розділі роботи.

Непоодиноким випадком серед наукових дослідників постає проблема занадто глибокого занурення у предмет свого дослідження і певна відмежованість від інших суміжних з темою питань, проте ця робота повністю позбавлена такої вади. Розкриття змісту принципу правової визначеності органічно поєднується з проведеним співвідношенням принципу правової визначеності та принципу верховенства права, фундаментального і основоположного конституційного принципу. Встановлюючи лінії взаємозв’язку, авторка наголошує на їх взаємодії і доповненні, виділяє ціннісне значення й особливу роль кожного з цих принципів для правової системи України. Таким чином

---

* Остапенко Г. З. Принцип правової визначеності: теоретико-прикладні засади: монографія. Київ: Парламентське видавництво, 2023. 460 с.

розкривається не тільки зміст, а й місце принципу правової визначеності серед інших принципів права.

Теоретичні підходи в монографічному дослідженні вдало поєднуються з численними прикладами з судової та правозастосовної практики, що надає роботі прикладного значення, ілюструє моделі й реальні приклади застосування принципу правової визначеності, його імплементацію у галузеве законодавство і правозастосування. Відсутність нормативного закріплення принципу правової визначеності компенсується широким тлумаченням, яке цей принцип отримав завдяки рішенням Конституційного Суду України, що проаналізовано авторкою.

Третій розділ роботи по праву може вважатись новаторським. Він присвячений малодослідженому питанню легітимних очікувань, що лише вибірково представлені в публікаціях українських вчених. Авторка стверджує, що повага до легітимних очікувань сприяє передбачуваності, проявляється у відносинах з органами державної влади, а найбільші загрози для легітимних очікувань формуються там, де суб'єктом відносин виступає орган державної влади з широкими дискреційними повноваженнями.

У четвертому розділі роботи розкриті виміри правової визначеності в нормотворчій і галузевій практиці та при притягненні особи до юридичної відповідальності. Варто підкреслити, що авторці вдалося довести й обґрунтувати ідею загальнотеоретичного характеру принципу правової визначеності, а на підтвердження цього навести приклади застосування цього принципу у правовідносинах, урегульованих процесуальними та матеріальними галузями права. Наведене свідчить про фундаментальний характер дослідження, що порушує важливі питання теорії і практики сучасної юриспруденції.

Представлені в роботі висновки, обґрунтовані, виважені й належно аргументовані, вони містять як основоположні фундаментальні твердження, до яких можна віднести пропозицію надати авторське визначення принципу правової визначеності з метою його популяризації, уніфікації й однозначності в застосовуванні. З іншого боку, висновки стосуються прикладних аспектів і сформульовані у вигляді пропозицій для покращення окремих правових інститутів, як наприклад, висновок на ст. 419 щодо додаткового обґрунтування недопустимості ретроспективної відповідальності.

Стилістика викладу та вдале поєднання теоретичних і прикладних аспектів робить монографію цікавою і легкою для прочитання та ознайомлення, а коло її читачів включатиме практиків і теоретиків права, суддів і юристів різних спеціалізацій та практики. Стане у пригоді вона також при розробці загальнотеоретичних курсів на юридичних факультетах через можливість розширення поглядів на сучасні теоретико-правові проблеми крізь призму принципу правової визначеності. Велика кількість опрацьованої літератури, серед якої значну частку становлять джерела іноземних авторів, дає змогу не сумніватись у обґрунтованості й виваженості наведених у монографії положень. Відчувається захопленість авторки своєю тематикою, яка передається й читачеві.

Тож з огляду на наведене, є підстави для висновку про те, що монографія є завершеною комплексною роботою, яка присвячена важливій фундаментальній загальноправовій темі, авторка провела важливу й значну за обсягом роботу, а отримані висновки у ній стануть важливим здобутком для подальшого розвитку вчення про принцип права і застосування з метою розвитку правової держави.

*С. В. Бобровник,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор*